
RETRIBUIREA MUNCII CADRELOR DIDACTICE ÎN SISTEMUL TOTALITAR

Angela Lisnic
Nadejda Scobioală

Studierea vieții cotidiene este una dintre direcțiile prioritare a științelor umanistice contemporane. Ea este obiectul de studiu al unui șir de discipline precum sunt sociologia, istoria, filologia, psihologia, etnologia, antropologia. Interesul față de această problemă este determinat de faptul, că subiectului dat a început să i se acorde atenție în știința fostelor țări din Uniunea Sovietică numai după prăbușirea acesteia, printre care de altfel s-a aflat și țara noastră. Recursul la microistorie permite analiza unor noi surse, revizuirea problemei dintr-o altă perspectivă, din punctul de vedere al simplului om laic, nu din documente oficiale, corelarea datelor oficiale cu starea reală a lucrurilor. Situația existentă actualmente privind salarizarea precară din sistemul educațional, influențează cadrele didactice, inclusiv tinerii absolvenți ai universităților pedagogice. Atestăm că angajații din sistem sunt nevoiți să accepte alte locuri de muncă decât cele din sistemul de învățământ sau să migreze peste hotare. Lipsa programelor educaționale și a mijloacelor necesare pentru desfășurarea procesului educațional, precum și resursele financiare prea puține pentru acoperirea necesităților instituțiilor sunt câteva dintre problemele sistemului educațional din republică, care se repetă de-a lungul deceniilor și creează un subiect cu o tematică importantă în procesul cercetării trecutului. Iar cercetarea situației materiale a învățătorului sovietic de la sat rămâne un subiect puțin cercetat. Motivul unei astfel de situații în acest domeniu de cercetare este condiționat mai întâi de toate de faptul că au fost cooptate insuficient documentele de proveniență personală, care ar permite o elucidare mai profundă și mai clară privind situația pe care o aveau în sistem această categorie socială. Numai comparația datelor oficiale ale partidului comunist cu amintirile învățătorilor simpli ne-ar permite apropierea de înțelegerea situației materiale a învățătorilor sovietici. Studiul dat își propune să prezinte un important aspect al situației sociale și materiale a învățătorilor precum este retribuirea muncii începând cu perioada

imediată de după cel de-al Doilea Război Mondial și până la destrămarea URSS, pentru a determina corelația dintre motivația economică și cea socială și valorică care a condiționat exodul din sistem al unui număr considerabil de profesori pe de o parte și pe de altă parte motivele persistenței cadrelor în etate în sistemul educațional existent. Drept sursă documentară în studierea problemei în cauză au servit o serie de izvoare depistate în fondurile Arhivei Naționale de Stat din Republica Moldova. Din aceste surse pot fi evidențiate o serie de documente publicate ce înglobează note informative privind hotărâri cu privire la majorarea salariilor învățătorilor și privilegiile oferite acestora (Hotărârea 1973; Hotărârea 1984; Постановление 1964; Постановление 1984). În afară de studiile de arhivă aplicate în această cercetare am identificat în articolele revistelor republicane precum sunt **Învățătorul sovietic** și **Femeia Moldovei** din anii '50-'80 ai secolului trecut. Printre autorii, care au apelat la studiul acestei categorii pot fi menționați: G.I. Bîrca, care a examinat intelectualitatea din RSSM (Bîrca 1971, 73); N.A. Belova, care a scris despre viața cotidiană a învățătorilor sovietici, îmbinând datele reale cu cele oficiale (Белова 2011, 36-38). Printre lucrările de sinteză ce și-au adus contribuția în studierea salarizării cadrelor ce activau în învățământ și condițiile de muncă a acestora a fost lucrarea lui V.A. Jamin (Жамин 1969, 225-238).

Analiza surselor istorice accesibile ne permite să prezentăm un șir de constatări și situații privind retribuirea muncii învățătorului sovietic. Este cunoscut faptul că, în timpul războiului învățătorii, cu excepția exercitării atribuțiilor profesionale, în funcție de necesitate, lucrau pentru front. Despre datele cu privire la salarii au rămas foarte puține dovezi, pentru că aprovizionarea cu alimente pentru populație, inclusiv învățătorii, a fost efectuată pe cartele (Белова 2011, 37). Din anul 1946 până în 1948 în URSS statul a promovat față de învă-

țători un regim economic auster. Din 1 octombrie 1946 se elimină furnizarea prin cartelă la o parte din învățătorii de la sate (Белова 2011, 37). Pentru a ajuta învățătorii se practica achitarea compensațiilor (pentru închirierea apartamentelor, pentru consumul de electricitate, ajutorul unic învățătorilor puțin remunerați). Acestea nu au acoperit cheltuielile învățătorilor și nu au favorizat îmbunătățirea situației lor materiale. Din 1948 și până în 1952 guvernul sovietic ia măsuri de îmbunătățire a vieții cotidiene a învățătorilor, inclusiv din 1 februarie 1948 salariile învățătorilor au crescut cu 15% și constituiau 120 ruble pe lună (Константинов, Медынский, Шабеева 1982, 75-89).

Odată cu instaurarea regimului sovietic în acest teritoriu modalitatea de retribuire a acestei categorii sociale este similară cu cea din alte părți a URSS. Astfel, în perioada anilor 1945-1950 în 25 raioane din RSSM (Fălești, Glodeni, Râbnița, Telenești, Bălți, Chișinău, Vadul lui Vodă, Bulboaca, Edineț, Sângerei, Ungheni, Zgurița, Bravicea, Târnova, Olănești, Chișcăreni, Nisporeni, Leova, Ceadâr-Lunga, Baimaclia, Rezina, Bolotin, Romanovca, Volontir) s-a constatat că învățătorii din localitățile rurale nu erau asigurați cu condiții locative (apartamente, încălzire, iluminare), așa cum era necesar, iar acolo unde acestea nu se ofereau, avea loc reținerea sistematică a plății pentru închirierea gazdei, sumă care era mai mică cu mult decât cea pe care de fapt o achitau aceștia persoanelor particulare de la care închiriau (Культура 1985, 19). În multe școli din raionul Bolotin învățătorii nu erau asigurați cu lemne și gaz lampant, banii pentru serviciile locative se achitau neregulat¹. În raionul Râbnița din 485 învățători 107 nu erau asigurați cu încălzire². În raionul Telenești mai mult de jumătate din învățători absolut deloc nu erau asigurați cu încălzire. În majoritatea satelor gazdele învățătorilor nu erau achitate la timp, se aflau în întârziere cu câteva luni, iar gazda se achita de către secția financiară a comitetului executiv raional câte 30-40 ruble pe lună³. În raionul Bălți mulți învățători locuiau în apartamente private și achitau câte 70-100 ruble pe lună; încălzire și gaz lampant nu primeau⁴. În raionul Bravicea majoritatea cadrelor didactice nu erau asigurate cu apartamente, încălzire și iluminare; datoria Direcției Învățământului la acest capitol constituia 53000

ruble⁵. În raionul Leova majoritatea învățătorilor nu erau asigurați cu încălzire; secția financiară a comitetului executiv raional a dat ordin sovietelor sătești să achite câte 9 ruble pe lună pentru învățătorii care închiriau gazde, pe când ei de fapt plăteau pentru gazdă în mediu câte 40-50 ruble pe lună⁶. În raionul Baimaclia nicio școală și niciun comitet sătesc nu-și asigura învățătorii cu căldură și gaz lampant și în majoritatea cazurilor nici cu locuințe⁷. Cu pâine coaptă erau asigurați doar învățătorii din raioanele centrale (Культура 1985, 20).

Examinarea deciziilor de stat din acea perioadă ne permite să constatăm că, condițiile de plată a muncii cadrelor didactice școlare care au fost stabilite în 1948 nu au mai fost revizuite până în 1964. Cu toate acestea, la momentul introducerii noilor condiții de salarizare la începutul anilor 1960 apare un decalaj considerabil între nivelul salariilor lucrătorilor din instituțiile de învățământ și ale celor din industriile de producție economică. În 1958 salariul mediu lunar al lucrătorilor din domeniul învățământului din URSS era cu 20%, mai mic decât cel al lucrătorilor din industrie. Diferența de remunerare se mărește și mai mult după creșterea la comandă a salariilor lucrătorilor din industriile de producție economică și în 1960 se ridică la 24% (Народное 1971, 88-89). Către 1960 în RSSM fondul de salarizare pentru cei 34660 de lucrători ai școlilor era de 275380 mii de ruble, sau salariul mediu anual era de 7945 de ruble, media în republică a lucrătorilor din industrie fiind de 9540 de ruble⁸. Iar pentru 386 de lucrători ai aparatului Ministerului Învățământului, direcțiilor raionale și orașenești fondul de salarizare constituia 3421 mii de ruble, sau media anuală era de 8863 de ruble⁹. La momentul adoptării acestor dispoziții privind remunerarea salariaților care nu făceau parte din ramura industrială, sistemul de salarizare în educație a avut următoarele dezavantaje:

- nivelul tarifelor și al salariilor s-a redus în comparație cu cel al lucrătorilor din producția materială;
- au existat diferite tarife ale salariilor învățătorilor, în funcție de aflarea școlii (în orașe și zonele rurale);

⁵ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 264.

⁶ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 269.

⁷ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 276.

⁸ AOSP a RM, F. 51, inv. 1, d. 151, f. 22

⁹ AOSP a RM, F. 51, inv. 1, d. 151, f. 24

¹ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 257.

² ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 258.

³ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 259.

⁴ ANRM, F. 2991, inv. 4, d. 121, f. 260.

- a existat inconsecvență în plata cadrelor didactice, în funcție de vârsta elevilor;
- existau trei grupuri de tarife: cele mai mici (în clasele I-IV), mai mari (în clasele V-VII) și relativ ridicate (în clasele VIII-XI);
- a persistat o subordonare nejustificată a dimensiunii tarifelor salariilor învățătorilor de școală în funcție de disciplina predată;
- stimulentele materiale au fost slabe și în ceea ce privește ridicarea nivelului de formare și competențele angajaților, astfel cum decalajul în mărimea salariilor cadrelor didactice, cu studii superioare și fără studii superioare, constituia doar 3 ruble (Белова 2011, 37).

Conform decretului emis în 15 iulie 1964 al Comitetului Central al PCUS și Consiliului de Miniștri din URSS și VTSPS¹⁰ nr. 620 „О повышении заработной платы работникам просвещения, здравоохранения, жилищно-коммунального хозяйства, непосредственно обслуживающих население” (Народное 1974, 465), tuturor lucrătorilor din învățământ (cu excepția profesorilor care predau în instituțiile de învățământ superior) le-au fost create noi condiții de remunerare a muncii (anexa 1). Noile condiții ale reformei din 1964 au adus o serie de modificări și în remunerarea muncii managerilor din școli și alte instituții de învățământ, mărimea salariilor lor depindea de numărul de elevi, nivelul de studii și vechimea muncii în pedagogie. Unele categorii de lucrători din sistemul de învățământ mai aveau anumite facilități și suplimente la salariu. Astfel, persoanelor care dețineau titluri științifice, le erau stabilite tarife mai înalte și un salariu deplin. Persoanelor care aveau titlurile de „profesor emerit”, „doctor emerit”, „maestru emerit al sportului” și au lucrat pe specialitate în școli și alte instituții de învățământ de stat, tariful salarial le era mărit cu 10 ruble pe lună. Directorii, directorii adjuncți pe învățământ și pe activitatea instructiv-educativă, învățătorii, educatorii, instructorii superiori de pionieri în școli, școli-internat și școlile medii de specialitate cu predare în limbile străine, primeau câte un salariu deplin care era cu 15% mai mare decât salariile lucrătorilor cu categorii similare din școlile cu predare în limba natală. Salariile învățătorilor, care se aflau în legătură directă cu elevii din instituțiile cu regim special, a crescut cu 15-25% (Постановление 1964). În fiecare an, pentru fiecare școală se forma lista cu tarifele învățătorilor și ale altor angajați, după situație, la 1 septembrie. Aceasta conținea numele, prenumele,

patronimicul, funcția, studiile (ce instituție de învățământ sau câte clase a absolvit), denumirea diplomei de studii, vechimea în munca pedagogică, disciplinele predate, mărimea salariilor lunare având în vedere și adaosurile, numărul orelor de muncă pe săptămână, plata pentru verificarea caietelor pe lună (numărul de ore și salariile erau calculate separat pentru clasele I-IV, V-VIII și IX-X), fondul total al salariilor cadrelor didactice pentru fiecare lună. Acest fond se planifica pe baza numărului șarjei didactice și dimensiunii lor medii pe un grup de clase. Tarifele medii se determinau în baza listei în care erau indicate prin împărțirea sumei generale a salariilor pe fiecare grup de clase la numărul de ore realizate. Dacă, de exemplu, la clasele V-VIII fondul lunar de salarizare era de 1187 de ruble și 50 de copeici, iar numărul normelor de muncă era – 12,5, atunci tariful salariului mediu pentru acest grup de clase era egal cu 95 de ruble (1187 ruble 50 copeici/ 12.5= 95) (Жамин 1969, 228). Salariile pentru învățători erau achitate în funcție de șarja didactică. Tarifele salariale stabilite pentru învățători: pentru clasele a I-IV – 4 ore de predare pe zi, sau 24 de ore pe săptămână, pentru clasele a V-X – 3 ore pe zi sau 18 ore pe săptămână. Tarifele salariale pentru educatorii și pentru învățătorii superiori ai școlilor internat erau stabilite la norma de 5 ore de muncă educativă în fiecare zi (Жамин 1969, 228). Atunci când se planifica fondul salariilor cadrelor didactice era important de a calcula numărul de norme didactice pe o clasă. Acesta era calculat prin împărțirea numărului de ore pe săptămână, conform planului de învățământ, la norma stabilită învățătorului, corespunzătoare tarifului său salarial (anexa 2).

Pe baza acestor date se putea determina numărul mediu de norme didactice pe o clasă după grupa de clase. Acesta era:

$$\text{clasa I-IV} \quad (1+1+1+1,041)/4=1,01$$

$$\text{clasa V-VIII} \quad (1,667+1,722+1,778+1,772)/4=1,722$$

$$\text{clasa IX-X} \quad (1,778+1,778)/2=1,778^{11}$$

Dacă în școală erau trei clase de a întâia, două de a doua, două de a treia, două de a patra, două de a cincea, trei de a șasea, două de a șaptea, două de a opta, două de a noua, două de a zecea, atunci normele didactice constituiau:

¹¹ Prin această metodă fixarea numărului de norme didactice necesita unele ajustări. De exemplu, numărul normei didactice pentru clasele I-IV dintr-un complex de școli din mediul rural cu 16-30 elevi se mărea datorită achitării cadrelor didactice câte 1,5 salariu.

¹⁰ De la *Vsesoiuznâi Tsentralnâi Sovet Profesionalnâh Soiuzov*, organ sindical central în URSS.

clasele de a întâia	1·3=3 norme didactice
clasele de a doua	1·2=2 norme didactice
clasele de a treia	1·2=2 norme didactice
clasele de a treia	1,041·2=2,082 norme didactice
în total de la clasa I la clasa IV	9,082 norme didactice
clase de a cincea	1,667·2=3,334 norme didactice
clase de a șasea	1,722·3=5,166 norme didactice
clase de a șaptea	1,778·2=3,556 norme didactice
clase de a opta	1,772·2=3,444 norme didactice
în total de la clasa V la clasa VIII	15,5 norme didactice
clase de noua	1,778·2=3,556 norme didactice
clase de a zecea	1,778·2=3,556 norme didactice
în total de la clasa IX la clasa X	7,112 norme didactice

În cazul în care tariful salariului mediu pentru clasele I-IV era de 80 de ruble, pentru clasa a V-VIII – 100 ruble și pentru clasele a IX-X – 120 ruble, fondul de salarii lunar era: pentru clasele a I-IV – 727 ruble ($80 \cdot 9,082$) pentru clasele a V-VIII – 1550 ruble ($100 \cdot 15,5$) pentru clasele a IX-X-853 ruble ($120 \cdot 7,112$). În total pe școală, fondul de salarizare a învățătorilor era egal cu 3130 ruble ($727+1550 + 853$).

Numărul normelor didactice și fondul lunar de salarizare erau stabilite separat după situație la 1 ianuarie și 1 septembrie a fiecărui an școlar. Fondul anual de salarizare în bugetul școlilor de la oraș se calcula prin înmulțirea fondului de salarii lunar, după situație, din 1 ianuarie pe 8,5 luni și de la 1 septembrie pe 3,5 luni, iar în școlile din mediul rural pe 8 și 4 luni. Salariile pentru învățători erau percepute în funcție de numărul de ore pe săptămână, prin înmulțirea dimensiunii normei didactice la numărul de ore pe săptămână și împărțirea rezultatului primit la norma de muncă. De exemplu, dacă învățătorul preda 27 de ore pe săptămână la clasele a V-VII, iar tariful salariului său pentru 18 ore era de 100 de ruble, salariul său de bază lunar era de 150 ruble. Învățătorii de limbă rusă, maternă și limbi străine, literatură și matematică de asemenea primeau o plată suplimentară pentru verificarea lucrărilor scrise. În clasele a V-X ea se diferenția în funcție de obiectul predat și se achita cu condiția că sarcina învățătorului constituia cel puțin 18 ore de muncă pe săptămână la disciplina respectivă. Odată cu creșterea sarcinii, creșteau și dimensiunile acestor adaosuri (Жамин 1969, 230). Plata suplimentară era prevăzută și pentru îndeplinirea funcției de dirigiență la clasele a V-X, pentru administrarea parcelor experimentale în timpul lucrărilor agricole, pentru gestionarea acti-

vității bibliotecilor în școlile în care nu erau prevăzute funcții pentru bibliotecari, și cu condiția că în ea studiau mai mult de 160 de persoane (în școlile serale și școlile pe schimburi – 80) și conțineau cel puțin 750 de cărți, pentru asumarea responsabilității materiale în atelierele de producere în lipsa funcției de maestru, pentru gestionarea cabinetelor și laboratoarelor, pentru conducerea cercurilor de creație din școlile de opt ani și cele medii și pentru activitățile extracurs de educație fizică (Постановление 1964). Toate aceste plăți (cu excepția plăților pentru verificarea caietelor) erau incluse în fondul de salarizare (Жамин 1969, 230). Dar cum susține cercetătoarea Belova, „plata pentru sarcinile suplimentare (dirigenție, verificarea lucrărilor scrise etc.), nu reflecta costul real al muncii cadrelor didactice” (Белова 2011, 37). În școlile în care nu era instituită funcția de director, obligațiunile sale erau îndeplinite de un profesor, care primea o plată suplimentară în funcție de numărul de elevi. Aceasta se referea la școlile primare cu un număr de clase mai mic de 8 și cu un număr de elevi de până la 240, precum și la școlile muzicale și de artă cu un număr de elevi de până la 50 (Жамин 1969, 231). Directorii și directorii adjuncți pe învățământ din școlile de opt ani și cele medii puteau avea o sarcină didactică în medie nu mai mare de 2 ore, iar în zonele rurale (cu permisiunea direcției regionale de învățământ) nu mai mare de 3 ore pe zi. Acest lucru se plătea în plus pe lângă salariul de bază, pentru numărul real de ore efectuate, stabilite pentru cadrele didactice.

Principiile de remunerare a cadrelor didactice și a personalului de la școlile medii de specialitate, în general erau analogice principiilor de salarizare a cadrelor didactice din școlile medii. Unele ca-

racteristici se refereau, în principal, la specificul funcției și erau legate cu profilul acestor instituții de învățământ. Astfel, în cadrul lor era funcția de învățător superior, ceea ce în școlile medii lipsea, salariul lunar al căruia se stabilea în funcție de vechimea de muncă pedagogică și echivala cu: activitate până la 5 ani – 96 ruble, de la 5 la 10 ani – 105 ruble, de la 10 ani până la 25 de ani – 115 și peste 25 de ani de activitate – 185 ruble (Жамин 1969, 231). Altor categorii de salariați din școlile medii de specialitate le erau stabilite aceleași salarii ca și celor din școlile medii. Cadrelor didactice din școlile medii de specialitate și celor din instituțiile de învățământ profesional-tehnic le era executată plata suplimentară pentru controlul lucrărilor scrise la limba rusă, natală și limbile străine, literatură, matematică, desenul liniar, mecanica tehnică. Ei de asemenea primeau o plată suplimentară pentru gestionarea sălilor de clasă și al laboratoarelor și pentru desfășurarea activității bibliotecii acolo unde nu era instituită funcția de bibliotecar. Școlile medii de specialitate aveau posibilitatea de a angaja specialiști cu calificare înaltă în domeniul industriei și alte ramuri ale economiei naționale. Specialiștilor implicați în predare în școlile medii de specialitate și celor din instituțiile de învățământ profesional-tehnic, în cazul în care sarcina lor nu depășea 200 de ore pe an, cu permisiunea direcției regionale, putea fi stabilită plata în mărime de trei ruble pentru o oră de predare (inclusiv plata pentru concediu). Salariile de bază ale lucrătorilor din administrație ai școlilor medii de specialitate depindeau de vechimea lor de muncă și de numărul de elevi (anexa 3).

Cercetările selectate, efectuate de Institutul Muncii în 1965, au arătat că de cea mai semnificativă creștere a salariilor au beneficiat lucrătorii slab plătiți și cei mai calificați. În urma introducerii noilor condiții de remunerare a muncii, în baza studiului, salariile cadrelor didactice cu studii superioare a crescut cu 26,5%, cu studii superioare nefinisate – 21,2%, cu studii medii speciale – 19,6%, iar cu studii secundar generale – 13,3% (Белова 2011, 38). Astfel, după reforma din 1964 cadrele didactice primeau în medie 65-115 ruble, în funcție de vechimea în muncă și numărul de ore predate (Белова 2011, 38). În acest sens, este interesant de privit viața de zi cu zi și alimentația cotidiană în baza amintirilor învățătorilor care au activat în acea vreme. Т.М. Kokunova: „*Locuiam într-un apartament mic de doua camere cinci persoane. Alimentația era modestă: cartofi, paste cu varză și castraveți murați. Uneori, pește, lapte, cerea-*

le. Fructe cumpăram numai toamna, iarna erau accesibile doar mandarinelor. Masa de sărbătoare nu era diferită de cea de zi cu zi, cu excepția cazului în care mai pregăteam o salată sau două. În schimb filmul, teatrul și ciroul au fost întotdeauna accesibile” (Белова 2011, 38). Astfel, vedem că salariile cadrelor didactice în perioada anilor 1950-1960 au crescut. Cu toate acestea, nivelul de trai a rămas modest, permițând a satisface doar necesitățile de bază pentru hrană și îmbrăcăminte.

În ce privește îmbunătățirea condițiilor locative și de trai ale învățătorilor de la sate începând cu anul 1973 au fost acceptate propunerile comitetelor executive ale sovietelor raionale de a li se acorda învățătorilor 1708 locuințe în case comunale și în cele aparținând colhozurilor, sovhozurilor și altor organizații, precum și de a se construi 3770 de case de locuit individuale din mijloacele personale și în baza creditului acordat de Banca de Stat. Consiliul de Miniștri al RSSM a obligat comitetele executive ale sovietelor raionale ca atunci când se distribuiau împrumuturile de la Banca de Stat pentru construirea de case individuale ori când se repartizau case montabile, să prevadă în primul rând satisfacerea cerințelor învățătorilor de la sate (Gumeniuc 1972, 6). În corespundere cu hotărârea nr. 471 a Comitetului Central al PCUS și a Consiliului de Miniștri al URSS din 2 iunie 1973 „*Despre măsurile cu privire la îmbunătățirea în continuare a condițiilor de muncă în școlile de cultură generală sătești*” pentru învățători și alte cadre pedagogice ale școlilor rurale erau stabilite privilegii suplimentare în ce privește acordarea creditelor pentru întemeierea gospodăriei și construirea caselor de locuit (Hotărârea 1973). Tinerilor specialiști care au absolvit instituții pedagogice de învățământ superioare și medii și au fost numiți în școlile sătești, Banca de Stat a URSS le acorda credite pentru a-și forma o gospodărie în mărime de până la 1000 ruble pe un termen de până la cinci ani. Achitarea începea după doi ani de la primirea banilor (Privilegii 1975, 8). Învățătorilor de la sate precum și altor cadre didactice care au absolvit școlile superioare și medii speciale didactice și care lucrau în localități rurale, pentru construcția caselor de locuit li se acorda un credit de până la 2000 de ruble pe un termen de 10 ani cu achitarea sumei după 4 ani de la primire (Privilegii 1975, 8). Învățătorii și celelalte cadre pedagogice din școlile sătești se bucurau de același drept ca și lucrătorii sovhozurilor în ce privește cumpărarea produselor alimentare. Conform legii

(Hotărârea 1973) sovhozurile și celelalte întreprinderi agricole de stat, cărora li se permitea să vândă carne, lapte și ouă muncitorilor și funcționarilor acestor gospodării, erau obligate să vândă aceste produse cu prețurile de stat (cu amănuntul, în contul planului de achiziție a produselor agricole de către stat), și învățătorilor, și celorlalți lucrători din colectivele pedagogice ale școlilor satești (Hotărârea 1973). Asupra cadrelor didactice de la școlile satești se extindea de asemenea, legea în vigoare de vânzare a autoturismelor și motocicletelor cu ataș. În corespundere cu aceasta, organele locale ale cooperăției de consum, care vindeau din fondul de piață autoturisme și motociclete cu ataș specialiștilor din agricultură, ocupați nemijlocit în gospodăria agricolă și la construcția obiectelor agricole, acum trebuiau să vândă autoturisme și motociclete și învățătorilor, și altor persoane care făceau parte din colectivele pedagogice ale școlilor satești (Privilegiu 1975, 8).

Partidul și Guvernul acordau atenție învățătorimii satești, condițiilor lor de viață. Astfel, potrivit hotărârii Comitetului Central al PCUS și a Consiliului de Miniștri al URSS „*Cu privire la măsurile de îmbunătățire în continuare a condițiilor de lucru ale școlii satești de cultură generală*”, adoptată în iulie 1973, se prevedea intensificarea construcțiilor de case pentru cadre didactice, îmbunătățirea deservirii lor medicale și sanatoriale (Corbu 1974, 21).

Ministrului ocrotirii sănătății al URSS, Ministerului învățământului al URSS, Ministerului învățământului superior și mediu de specialitate al URSS și Consiliilor de Miniștri ale republicilor unionale li s-a dat însărcinarea să îmbunătățească asistența medicală a lucrătorilor pedagogici, să dezvolte pe scară mai largă, împreună cu VȚSPS, practica de fortificare a sănătății și tratament medical al lucrătorilor pedagogici în preventorii în perioada perfecționării și ridicării calificării lor, să dezvolte pe toate căile rețelele acestor preventorii pe lângă instituțiile de învățământ pedagogic superior și instituțiile de perfecționare a cadrelor didactice. VȚSPS urma să ia măsuri pentru îmbunătățirea deservirii balneosanatoriale a învățătorilor și maistrilor pentru instruirea de producție în perioada de vară (Hotărârea 1984, 14).

Conducătorilor și organizațiilor sindicale ale întreprinderilor de aplicație, repartizate școlilor de cultură generală și instituțiilor de învățământ profesional tehnic, li s-a recomandat să asigure pentru învățători și maistri pentru instruirea de producție

bilete de odihnă în sanatorii-preventorii, la pensiionate, la bazele de odihnă, înscriindu-i la instituțiile medicale departamentale (Hotărârea 1984, 14).

Referitor la situația financiară a cadrelor didactice din această perioadă găsim unele date în hotărârea „*Cu privire la majorarea salariilor învățătorilor și altor lucrători ai învățământului public*” din 1984 care prevedea ca salariile tarifare și salariile funcției ale învățătorilor și altor lucrători ai instituțiilor învățământului public să se majoreze:

- celor ce au titlul de „*Învățător al poporului din URSS*”, cu 50 ruble pe lună;
- celor ce au titlul de „*Învățător emerit*”, „*Maistru emerit al învățământului profesional-tehnic*” și alte titluri onorifice, cu 30 ruble pe lună (Постановление 1984).

S-a stabilit că învățătorilor claselor I-IV salariile tarifare să li se plătească pentru 20 ore de muncă pedagogică pe săptămână (CC al PCUS 1984, 18).

Ministerelor învățământului superior și mediu de specialitate ale republicilor unionale și autonome, secțiilor de învățământ public ale comitetelor executive ale sovietelor ținutale, regionale, orașenești, comitetelor de stat pentru învățământul profesional tehnic ale republicilor unionale, direcțiilor republicane, ținutale, regionale, orașenești ale învățământului profesional tehnic precum și ministerelor și departamentelor, care aveau în subordonare școli de cultură generală, școli-interne și case de copii de toate tipurile și denumirile, instituții preșcolare, școli medii de specialitate și profesionale-tehnice, li s-a permis să confere, conform rezultatelor atestării, educatorilor școlilor de cultură generală titlul de „*Educator metodist*” (CC al PCUS 1984, 19). Ministerul învățământului al URSS, Comitetului de Stat pentru învățământul profesional-tehnic al URSS și Ministerului învățământului superior și mediu de specialitate al URSS li s-a dat însărcinarea de a stabili împreună cu Comitetul de Stat pentru muncă și problemele sociale al URSS și cu Comitetul Central din URSS modul de efectuare a atestării lucrătorilor menționați: să cheltuiască până la trei procente din fondul total al salariilor învățătorilor, lectorilor, educatorilor și instructorilor superiori de pionieri în ansamblu pe republică, ținut, regiune, oraș, raion, minister, departament pentru majorarea salariilor tarifare cu 25 de ruble pe lună lucrătorilor, care au titlul de „*Învățător-metodist*”, „*Lector-metodist*”, și cu 15 ruble pe lună lucrătorilor, care au titlul de „*Învățător superior*”, „*Lector superior*”, „*Educator metodist*” (Постановление 1984).

În hotărâre s-a stabilit o plată suplimentară:

- învățătorilor școlilor de cultură generală pentru dirigiență în clasele I-IV în sumă de 20 de ruble, în clasele V-XI (XII) 30 de ruble pe lună;
- învățătorilor claselor I-IV ale școlilor de cultură generală și școlilor-internat de toate tipurile și denumirile pentru controlul caietelor în sumă de 15 ruble pe lună;
- învățătorilor claselor V-XI (XII) ale școlilor de cultură generală și școlilor-internat de toate tipurile și denumirile pentru controlul lucrărilor scrise la limba și literatura rusă, maternă în sumă de 20 ruble, la matematică 15 ruble, la limba străină și la stenografie 10 ruble pe lună.
- învățătorilor școlilor de cultură generală și lectorilor de discipline de cultură generală ai școlilor profesionale-tehnice medii pentru conducerea cabinetelor didactice – în sumă de 10 ruble pe lună (CC al PCUS 1984, 20).

Conform *Hotărârii Comitetului Central al PCUS, Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice și VTSPS cu privire la majorarea salariilor medicilor, învățătorilor și educatoarelor din instituțiile preșcolare*, din 1972 bugetul lunar al fiecărui pedagog, de exemplu, din colectivul școlii satului Hârbovăț, raionul Călărași, arăta astfel: pedagogii cu studii medii speciale și 25 ani de vechime pedagogică aveau un salariu de 143 de ruble. Învățătorii cu studii superioare și cu un stagiu de peste 15 ani primeau lunar 162 de ruble față de 125 ruble, cât primeau până la adoptarea hotărârii respective. Specialiștii tineri cu studii superioare aveau un salariu de 125 ruble. Iar educatoarele grădiniței de copii primeau, conform hotărârii, câte 100 de ruble și nu 80 ca mai înainte (Racu 1972, 3).

În hotărârea „*Cu privire la majorarea salariilor învățătorilor și altor lucrători ai învățământului public*” din 1984 se prevedea de asemenea să se instituie o plată suplimentară:

- învățătorilor școlilor de cultură generală pentru conducerea loturilor didactice experimentale;
- învățătorilor de instruire prin muncă pentru îndeplinirea îndatoririlor de maestru al atelierelor didactice în școlile de cultură generală și în școlile-internat;
- lucrătorilor pedagogici pentru efectuarea activității înafara orelor de curs în vederea educației fizice a elevilor în școlile de cultură generală și în școlile-internat (Постановление 1984).

Ținând cont de majorarea salariilor tarifare și salariilor funcției și de diferitele tipuri de plăți suplimentare, salariile învățătorilor și ale altor lucrători ai învățământului public s-au mărit în medie cu 30-35 la sută (Panacin 1985, 58). Organele de conducere ierarhic superioare au fost autorizate să cheltuiască, de comun acord cu comitetele sindicale respective, pentru încurajarea colectivelor instituțiilor învățământului public și a lucrătorilor pedagogici, care au obținut cele mai mari rezultate în sporirea eficienței și îmbunătățirea calității muncii educative și instructive, o parte din mijloacele obținute de pe urma economiilor din fondul de salarii al instituțiilor subordonate lor, dar nu mai mult de 1,5 la sută din fondul anual de plan al salariilor¹² (Hotărârea 1984a, 20).

Introducerea condițiilor de plată a muncii, prevăzute în respectiva hotărâre, au început de la 1 septembrie 1984 cu stabilirea noilor salarii tarifare și salarii ale funcției pentru învățătorii claselor primare ale școlilor de cultură generală de toate tipurile, învățătorii, lucrătorii de conducere și alți lucrători pedagogici ai școlilor-internat, caselor de copii, casei copilului, precum și cu introducerea tuturor tipurilor de plăți suplimentare și adaosuri. Majorarea salariilor tarifare și salariilor funcției pentru alte categorii de lucrători ai învățământului public se prevedea să fie realizată în anii următori, pe etape începând cu regiunile nordice și răsăritene ale țării, pe sfere de activitate (Panacin 1985, 58).

Consiliile de Miniștri ale republicilor unionale și autonome, ministerelor și departamentelor URSS, comitetelor executive ale sovietelor de deputați, conducătorilor instituțiilor și organizațiilor, în cadrul majorării salariilor tarifare și salariilor funcției ale lucrătorilor, li s-a recomandat să îndeplinească măsuri pentru îmbunătățirea organizării muncii, completarea instituțiilor de învățământ public cu cadre pedagogice de înaltă calificare, pentru simplificarea structurii administrative a învățământului public, introducerea unor normative eficiente ale numărului de lucrători, lichidarea posturilor de prisos și reducerea cheltuielilor pentru întreținerea aparatului administrativ (Hotărârea 1984a, 20). Cu toate acestea însă, salariul mediu al lucrătorilor din învățământul școlar în RSSM a rămas sub nivelul unional. În anul 1985 salariul mediu era de 135 ruble și în 1988 – 153,7 ruble, media în

¹² CC al PCUS, Consiliul de Miniștri al URSS și Consiliul Central al Sindicatelor din URSS au adoptat hotărârea „*Cu privire la majorarea salariilor învățătorilor și altor lucrători ai învățământului public*” (Hotărârea 1984a).

URSS fiind respectiv de 134,4 și 165,1 ruble, în Federația Rusă – respectiv de 147,0 și 170,3 ruble, în Uzbekistan – de 148,1 și 170,8 ruble, în Tadjikistan – de 160,8 și 180,2 ruble, în Turkmenia de 173,1 și 187,8 ruble (Народное 1984, 54).

Materialele prezentate în acest studiu permit să formulăm un șir de constatări și concluzii referitor la conținutul plăților salariale și la starea materială a învățătorilor, ca parte componentă a vieții cotidiene în sistemul totalitar. Putem afirma că în perioada imediată de după cel de-al Doilea Război Mondial și până la anul 1964, când au avut loc majorări de salariu pentru lucrătorii din învățământul școlar, situația financiară și materială a învățătorilor era încă una foarte modestă. Treptat însă, pe parcursul anilor 1970 și până la 1990, puterea sovietică a emis mai multe hotărâri ce prevedeau anumite privilegii, care schimbau în bine situația cadrelor didactice. Învățătorilor de la sate le erau îmbunătățite condițiile locative și de trai, aveau anumite facilități la procurarea unor bunuri ma-

teriale și produse alimentare, li se acordau credite de stat pentru construcții individuale, iar la capitolul majorării de salariu aceștia erau remunerați conform îmbunătățirii proprii a calității muncii educative și instructive și respectiv pentru distincții și titluri. Începând cu anii '70 și până la sfârșitul anilor '90 profesia de pedagog devine una atractivă în economia sovietică, prin stabilitate și prin posibilitatea de a acumula într-o perioadă anumită o sumă de venituri, care permitea un trai decent pentru această categorie socială. Acest fapt a și condiționat în mare parte ca la instituțiile pedagogice din republică în perioada studiată să existe un concurs pentru obținerea acestei profesii. Coșul de consum al învățătorilor permitea ca ei să poată asigura necesitățile familiilor lor și să își organizeze un trai decent în baza salariului obținut de la stat. Și în afară de aspectul material, retribuirea muncii învățătorului era în mare parte creat de sistem ca un model de comportare și un stil de viață, ca model al aspirațiilor și idealurilor sistemul sovietic.

Anexa 1

Salariile lucrătorilor din pedagogie*

Funcția	Salariul lunar (în rub.) în funcție de vechimea de muncă pedagogică			
	Până la 5 ani	De la 5 la 10 ani	De la 10 la 25 ani	25 ani și mai mult
<i>Profesorii, educatorii, conducătorii punctelor logopedice, metodiștii școlilor secției fără frecvență, instructorii de cultură fizică:</i>				
a. ce dețin studii superioare	80	90	100	137
b. ce au absolvit institute pedagogice și instituțiile afiliate lor	72	77	83	128
c. ce dețin studii medii de specialitate	67	72	77	111
d. ce dețin studii medii generale	60	65	72	111
<i>Instructori superiori de pionieri:</i>				
a. ce dețin studii superioare	80	90	100	-
b. ce au absolvit institute pedagogice și instituțiile afiliate lor	72	77	83	-
c. ce dețin studii medii de specialitate	60	65	72	-
d. ce dețin studii medii generale	67	72	77	-
<i>Educatori superiori ai școlilor-internat, ai coloniilor de muncă pentru minori și școli speciale:</i>				
a. ce dețin studii superioare	90	100	110	164
b. ce au absolvit institute pedagogice și instituțiile afiliate lor	82	87	93	154
c. ce dețin studii medii de specialitate	77	82	87	154
<i>Concert - maiștrii școlilor muzicale:</i>				
a. ce dețin studii muzicale superioare	80-90	Indiferent de stagiul de muncă pedagogic		
b. ce dețin studii muzicale medii	70-80			
<i>Acompaniatorii școlilor muzicale:</i>				
a. ce dețin studii muzicale superioare	65-75			
b. ce nu dețin studii muzicale superioare	55-65			

* Постановление ЦК КПСС, СОВМИНА СССР, ВЦСПС от 15.07.1964 №620 о повышении заработной платы работников просвещения, здравоохранения, жилищно-коммунального хозяйства, торговли и общественного питания и других отраслей народного хозяйства, непосредственно обслуживающих население.

Exemplul de calcul al tarifelor învățătorilor pe clase în școala medie din oraș*

clasa	Numărul de ore pe săptămână	Norma de lucru pe săptămână pentru un salariu	Numărul de salarii pedagogice pentru o clasă
I	24	24	1
II	24	24	1
III	24	24	1
IV	25	24	1,041
V	30	18	1,667
VI	31	18	1,722
VII	32	18	1,778
VIII	31	18	1,772
IX	32	18	1,778
X	32	18	1,778

*В.А. Жамин, Экономика образования (вопросы теории и практики) (Москва 1969), 229.

Salariile de bază ale directorilor școlilor medii de specialitate, ce dețineau studii superioare (în ruble)*

Numărul de elevi	Stagiul de lucru			
	până la 5 ani	de la 5 la 10 ani	de la 10 la 25 ani	peste 25 ani
Până la 280	110	120	130	140
de la 280 la 400	120	130	140	150
de la 401 la 640	130	140	150	160
de la 641 la 880	140	150	160	170
de la 881 la 1120	150	160	170	180
de la 1121 la 1360	170	180	190	200

*В.А. Жамин, Экономика образования (вопросы теории и практики) (Москва 1969), 232.

Bibliografie

- Bîrca 1971:** G.I. Bîrca, *Intelectualitatea Moldovei Sovietice* (Chișinău 1971).
- Corbu 1974:** V. Corbu, *Dezvoltarea învățătorimii sătești în Moldova Sovietică*. In: *Învățătorul sovietic*, nr. 7 (Chișinău 1974), 18-21.
- Gumenuic 1972:** T. Gumenuic, *Baza materială a școlilor la nivelul noilor sarcini*. In: *Învățătorul sovietic*, nr. 3 (Chișinău 1972), 4-7.
- Hotărârea 1969:** Hotărârea Sovietului Suprem al RSSM cu privire la măsurile pentru dezvoltarea în continuare a învățământului mediu din republică (Chișinău 1969).
- Hotărârea 1973:** Hotărârea nr. 471 a Comitetului Central al PCUS și a Sovietului Miniștrilor al URSS din 2 iunie 1973 „Despre măsurile cu privire la îmbunătățirea în continuare a condițiilor de muncă în școlile de cultură generală sătești” (Moscovia 1973).
- Hotărârea 1984:** Hotărârea „Cu privire la măsurile pentru perfecționarea pregătirii, ridicarea calificării cadrelor pedagogice din sistemul învățământului public și învățământului profesional-tehnic și pentru îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de trai”. In: *Învățătorul sovietic*, nr. 6 (Chișinău 1984), 11-15.
- Hotărârea 1984a:** Hotărârea „Cu privire la majorarea salariilor învățătorilor și altor lucrători ai învățământului public”. In: *Învățătorul sovietic*, nr. 6 (Chișinău 1984), 18-20.
- Învățământul 1969:** *Învățământul public sub aspectul noilor sarcini* (Chișinău 1969).
- Panacin 1985:** F. Panacin, *Învățătorul în societatea sovietică, pregătirea și perfecționarea calificării lui*. In: *Învățătorul sovietic*, nr. 3 (Chișinău 1985), 57-62.
- Privilegii 1975:** *Privilegii pentru învățătorii și medicii de la sate*. In: *Femeia Moldovei*, nr. 4 (Chișinău 1975), 8.

- Расу 1972:** А. Расу, Recunoștință. In: Femeia Moldovei, nr. 11 (Chișinău 1972), 3.
- Белова 2011:** Н.А. Белова, Зароботная плата советских учителей в 1920-1960-е гг. В: Ярославский педагогический вестник, №1, том I (Гуманитарные науки) (Ярославль 2011), 36-38.
- Всесоюзный 1968:** Всесоюзный съезд учителей. Стенографический отчет (Москва 1968).
- Жамин 1969:** В.А. Жамин, Экономика образования (вопросы теории и практики) (Москва 1969).
- Константинов, Медынский, Шабаета 1982:** Н.А. Константинов, Е.Н. Медынский, М.Ф. Шабаета, История педагогики (Москва 1982).
- Культура 1985:** Культура Молдавии за годы советской власти. Сборник документов в четырех томах, том II (часть II) (Кишинев 1985).
- Народное 1971:** Народное образование, наука и культура в СССР: статистический сборник (Москва 1971).
- Народное 1974:** Народное образование в СССР. Сборник документов 1917-1973 (Москва 1974).
- Народное 1977:** Народное образование, наука и культура в СССР. Статистический сборник (Москва 1977).
- Народное 1984:** Народное образование в СССР в цифрах и фактах (Москва 1984).
- Постановление 1964:** Постановление ЦК КПСС, СОВМИНА СССР, ВЦСПС от 15.07.1964 №620 о повышении заработной платы работников просвещения, здравоохранения, жилищно-коммунального хозяйства, торговли и общественного питания и других отраслей народного хозяйства, непосредственно обслуживающих население.
- Постановление 1984:** Постановление от 12 апреля 1984 г. №318 о повышении заработной платы учителей и других работников народного образования.

Teachers' salaries in the totalitarian system

Abstract

In the article there are presented results of the research of dynamics of teachers' salaries in 1945-1980s, a comparison of the salary with a living wage, as well as a comparison of official data with memories of teachers. There are given data on housing and living conditions of teachers in rural areas, the privileges in buying certain goods for teachers and other members of pedagogical staff in rural schools and loans on subsistence farming and construction of houses. There are examples of the calculation of salaries of teachers by grade in accordance with the provisions of the teachers' salary increase. There are also analyzed teachers' salaries depending on the working time, planning payroll for this category of workers and payments for additional work undertaken by them. The further research in this area will help to more fully understand the real social and financial status of teachers.

Зароботная плата учителей в тоталитарной системе

Резюме

В статье представлены результаты исследования динамики заработной платы учителей в период с 1945 по 1980 г. и сравнения заработной платы с прожиточным минимумом. Приведены данные о жилищных и бытовых условиях сельских учителей, о привилегиях в приобретении определенных товаров для учителей и других педагогических работников сельских школ и о предоставлении кредитов для основания домашнего хозяйства и строительства домов. В соответствии с решениями о повышении зарплаты учителям представлены примеры расчета ставок заработной платы учителей по классам. Также проанализирована зарплата учителей в зависимости от рабочего времени, планирования фонда заработной платы этой категории работников и платы за выполняемую ими дополнительную работу. Дальнейшее исследование в этой области позволят более полно представить, каково было реальное социальное и материальное положение учителей.

31.01.13

Dr. Angela Lisnic, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, str. Ion Creangă, 1, MD-2069 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: alisnic2009@gmail.com

Nadejda Scobioală, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, str. Ion Creangă, 1, MD-2069 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sdn81@inbox.ru